

Sociology of Education

Sociologically Investigating the Impact of Cultural Factors on the National Identity Reproduction in Students

Ravanbakhsh Jahanshahi¹, Mansour Haghghatian^{2*}, Shapur Bahian³

1. PhD student, Department of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran.
2. Associate Professor, Department of Sociology, Dehagan Branch, Islamic Azad University, Dehagan, Iran (Corresponding Author).
3. Assistant Professor, Department of Sociology, Dehagan Branch, Islamic Azad University, Dehagan, Iran.

❖ **Corresponding Author Email:** mansour_haghghatian@yahoo.com

Receive: 2023/10/15
Accept: 2023/12/11
Published: 2024/05/01

Purpose: Many experts in the fields of sociology and psychology believe that adolescence is the beginning of the stage of identity formation and one of the duties of social institutions is to help national identity reproduction in the adolescent and young generation. Therefore, the current research was conducted with the aim of sociologically investigating the impact of cultural factors on the national identity reproduction in students.

Methodology: This study in terms of purpose was applied and in terms of implementation method was cross-sectional from type of correlation. The research population consisted of all adolescents aged 13-16 years in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces with number of 51339 people, which the sample size was considered with using Cochran's formula to be 400 people, and this number was selected by multi-stage cluster sampling method. The research tool was a researcher-made questionnaire (93 questions) which whose face and content validity was confirmed and its reliability using Cronbach's alpha method was estimated above 0.70. Data were analyzed by path analysis in SPSS and AMOS software.

Findings: The findings showed that ethnic identity and adherence to customs had a positive and significant correlation with the national identity reproduction in students and the expansion of the culture of tolerance, family disorganization and expansion of virtual space had a negative and significant correlation with the national identity reproduction in them ($P < 0.001$). Also, the sociologically model of the impact of cultural factors on the national identity reproduction in students had a good fit, and in this model, cultural factors had a direct and significant effect on the national identity reproduction in students ($P < 0.001$).

Conclusion: According to the results of this study, the cultural factors had a significant impact on the national identity reproduction in students. Therefore, to national identity reproduce in students it is possible to prepare the ground for the improvement of cultural factors.

Keywords:

Sociologically, Cultural Factors, National Identity Reproduction, Expansion of Virtual Space, Students.

Article Cite:

Jahanshahi R, Haghghatian M, Bahian Sh. (2024). Sociologically Investigating the Impact of Cultural Factors on the National Identity Reproduction in Students, *Sociology of Education*. 10(1): 183-192.

<https://doi.org/10.22034/ijes.2023.2013621.1481>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

جامعه‌شناسی آموزش و پرورش

بررسی جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان

روانبخش جهانشاهی^۱، منصور حقیقتیان^۲، شاپور بهیان^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.

۲. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران (نویسنده مسئول).

۳. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.

✉ ایمیل نویسنده مسئول: mansour_haghighatian@yahoo.com

مقاله تحقیقاتی	چکیده
<p>دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۳</p> <p>پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۰</p> <p>انتشار: ۱۴۰۳/۰۲/۱۲</p> <p>واژگان کلیدی: جامعه‌شناختی، عوامل فرهنگی، بازتولید هویت ملی، گسترش فضای مجازی، دانش‌آموزان</p> <p>استناد مقاله: جهانشاهی ر، حقیقتیان م، بهیان ش. (۱۴۰۳). بررسی جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش. ۱۰(۱): ۱۹۲-۱۸۳.</p>	<p>هدف: بسیاری از صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی معتقدند که دوره نوجوانی آغاز مرحله شکل‌گیری هویت است و یکی از وظایف نهادهای اجتماعی کمک به بازتولید هویت ملی در نسل نوجوان و جوان می‌باشد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان انجام شد.</p> <p>روش: این مطالعه از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا مقطعی از نوع همبستگی بود. جامعه پژوهش کلیه نوجوانان ۱۶-۱۳ سال استان کهگیلویه و بویراحمد به تعداد ۵۱۳۳۹ نفر بودند که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد و این تعداد با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته (۹۳ سوالی) بود که روایی صوری و محتوایی آن تایید و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰ برآورد شد. داده‌ها با روش تحلیل مسیر در نرم‌افزارهای SPSS و AMOS تحلیل شدند.</p> <p>یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که هویت قومی و پایبندی به رسوم با بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معنادار و گسترش فرهنگ تساهل و تسامح، بی‌سازمانی خانواده و گسترش فضای مجازی با بازتولید هویت ملی در آنان همبستگی منفی و معنادار داشت. ($P < 0.001$) همچنین، مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان برازش مناسبی داشت و در این مدل، عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان تاثیر مستقیم و معنادار داشت ($P < 0.001$).</p> <p>نتیجه‌گیری: طبق نتایج این مطالعه، عوامل فرهنگی تاثیر معناداری بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان داشتند. بنابراین، برای بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان می‌توان زمینه بهبود عوامل فرهنگی را مهیا ساخت.</p>

<https://doi.org/10.22034/ijcs.2023.2013621.1481>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

هویت یکی از مفاهیم و موضوع‌های محوری پژوهش‌ها در عرصه‌های مختلف و وسیله‌ای است که خود از طریق آن با جامعه ارتباط برقرار می‌کند؛ به طوری که نشان می‌دهد فرد در بستر فرهنگی چه کسی است و مولفه‌ها و ویژگی‌های جدا از هم را به صورتی پرمعنا و قابل درک وحدت و سازمان می‌بخشد (Phua, Leong and Hong, 2020). هویت فردی و گروهی بخش مهمی از شخصیت هر فرد است که تا حدود زیادی با خودآگاهی همراه می‌باشد و هویت ملی آگاهی افراد جامعه نسبت به آن چیزی است که هستند، به آن تعلق دارند و با آن شناخته می‌شوند (Zhang, Fong, Li and Ly, 2019). در علوم اجتماعی بر هویت گروهی و اجتماعی تاکید می‌شود و این هویت نشان‌دهنده آن است که هر گروه و جامعه دارای یک هویت خاص می‌باشد که آن گروه یا جامعه را از سایر گروه‌ها و جوامع متمایز می‌سازد. هویت ملی شکل خاصی از هویت اجتماعی است که احساس تعلق و وفاداری را به یک جامعه یا ملت نشان می‌دهد (Zhang, Wang and Zhang, 2023). هویت اجتماعی دارای سه بعد شناختی (آگاهی فرد از تعلق به یک گروه)، ارزشی (پیامدهای ارزشی مثبت یا منفی ناشی از عضویت گروهی و اجتماعی) و هیجانی (هیجان‌ها و احساس‌ها نسبت به گروه و نسبت به افراد گروه) می‌باشد. بنابراین، هویت گروهی دارای مشخصه‌هایی مانند عضو گروه خاصی بودن، از عضویت خود آگاه بودن، تصور فرد از عضویت در گروه، داشتن ارزیابی هیجانی و احساسی مثبت نسبت به گروه، درک از سرنوشت خود و غیره است (Devos, Yogeewaran, Milojev and Sibley, 2020).

ملت بیش از هر چیز به محل ولادت افراد اشاره دارد و نشان‌دهنده مجموعه‌ای از افراد است که در یک فضای جغرافیایی مشخص زندگی می‌کنند و بر اساس عوامل ویژگی‌های مشترک با یکدیگر احساس همبستگی و وحدت می‌نمایند (Grajzl, Eastwood and Dimitrova-Grajzl, 2018). هویت ملی نیرویی است گردهم‌آورنده موجودیت‌های مادی و فرهنگی که فراتر از پیوندهای قومی، پیوندهای طبقاتی و پیوندهای جغرافیایی مردم‌ها یا افرادی را در یک سرزمین جغرافیایی ذیل عنوان ملت گرد هم می‌آورد (Tabatabai, Zarei, Dastjerdi and Ahmadi, 2022). هویت ملی مجموعه‌ای خصوصیت‌ها و ارزش‌های مشترک ملتی مستقل است که افراد ملت نسبت به آنها خودآگاهی داشته و به واسطه آنها با یکدیگر احساس تعلق می‌کنند و افزون بر آن، باعث تمایز ملت‌ها از یکدیگر می‌شود (Carvalho and Luna, 2014). این هویت جامع‌ترین سطح هویت است که تعلق یک فرد را به جامعه یا ملت مشخص می‌کند و شامل ویژگی‌هایی مانند دین مشترک، زبان مشترک، خاطره‌های تاریخی و سیاسی مشترک، آداب و رسوم مشترک و ادبیات و هنر مشترک می‌باشد (Spielmann, Maguire and Charters, 2020). هویت ملی بر مبنای مولفه‌هایی مانند فرهنگ، اجتماع، سیاست، تاریخ، زبان و غیره استوار است و با ایجاد همبستگی میان افراد یک جامعه آنها را به هم نزدیک می‌کند و از جوامع دیگر جدا می‌سازد (Bang, Yoo and Choi, 2017). این هویت نشان‌دهنده اجتماعی است که به واسطه باور مشترک و تعهد متقابل، قدمت تاریخی، منش فعال، وابستگی به یک قلمرو خاص و متمایز شدن از دیگر اجتماع‌ها به واسطه فرهنگ عمومی خاص شکل می‌گیرند (Bilven, Nyul and Kende, 2022).

هویت ملی از نظر جامعه‌شناسی به عنوان بالاترین سطح هویت جمعی و گروهی نوعی احساس تعهد و تعلق عاطفی نسبت به مجموعه‌ای از مشترکات ملی جامعه است که موجب وحدت و انسجام می‌شود و دارای ابعاد مختلف خرده‌فرهنگ ملی، دینی، اجتماعی و انسانی است (Liu and Turner, 2018). یکی از مسائل و مباحث مهم در هویت ملی، مسئله و مبحث بازتولید هویت ملی در نسل‌های مختلف می‌باشد؛ یعنی آن چیزهایی که حاکی از هویت ملی هستند و توانستند باعث انتقال این هویت به نسل‌های بعدی شوند (Chan, 2012). بازتولید هویت ملی یعنی بازتفسیر و بازتولید دائمی الگوی ارزش‌ها، نهادها، خاطره‌ها، اسطوره‌ها و سنت‌هایی که میراث متمایز ملت‌ها را تشکیل می‌دهند (Almagro and Andres-Cerezo, 2020). آنچه به بازتولید هویت ملی کمک می‌کند تعامل اجتماعی و ارتباطی انسان‌ها با یکدیگر از یک طرف و با نمادها و نشانه‌های شهری از طرف دیگر است. بنابراین، هم تعامل اجتماعی در بحث هویت ملی دارای اهمیت بنیادی است و هم معناهای هویتی و ملی وجود دارند. در واقع، تعامل بین این دو بعد است که می‌تواند هویت ملی را بازتولید کند (Sadeghi, Esmaili and Haghghatian, 2019).

یکی از عوامل موثر در بازتولید هویت ملی، بررسی جامعه‌شناختی عوامل فرهنگی است (Amereh, 2020). جامعه‌شناسی به مبانی، ریشه‌ها، زمینه‌ها، بسترها و عوامل اجتماعی اشاره دارد که از مطالعه علمی رفتار معنادار و نظام‌یافته فرد با هم‌نوعان به دست می‌آید و نقش مهمی در جامعه‌پذیری افراد دارد و جامعه‌پذیری بر اساس مبانی جامعه‌شناختی به چگونگی پیوند فرد یا افراد با جامعه اشاره دارد (Karami, Samadi, Armand and Ansarian, 2022). برخی متخصصان معتقدند که تعامل در فضای مجازی با درهم‌شکستن مرزهای مرسوم گروهی و تغییر در برجستگی نسبی نیاز به تشابه و تمایز بیشترین تاثیر را بر هویت اجتماعی و هویت می‌گذارند (Khojasteh and Mirhosseini, 2019). همچنین، فرهنگ عصاره حیات اجتماعی می‌باشد که همه افکار، اندیشه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی در آن منعکس می‌شود (McDermott and Selman, 2018). تعریفی دیگر، فرهنگ را به عنوان مجموعه‌ای به هم پیوسته از شیوه‌های تفکر، احساس و عمل می‌داند که توسط گروه زیادی از افراد پذیرفته شده و بین آنها مشترک می‌باشد (Chang and Gau, 2022). عوامل و عناصر فرهنگی شامل سه بخش مادی (شامل مهارت‌های فنی، هنرها، وسایل و اشیای مادی مورد استفاده اعضای جامعه)، شناختی (شامل باورها، اسطوره‌ها، ایدئولوژی‌ها، ارزش‌ها و دانش‌ها) و قواعد اساسی (شامل شیوه‌های زندگی مردم، آداب و رسوم، قوانین و مقررات، نظام‌ها و آیین‌های مورد پیروی مردم جامعه) هستند (Ravindra, Kaur-Sidhu, Mor and John, 2019). ساختار فرهنگی شامل چهار عنصر صنعتی (یا فن‌آوری)، اجتماعی (یا آداب و رسوم، نهادها، قواعد و الگوهای رفتاری افراد با یکدیگر)، عقیدتی (با باورها) و نگرشی (یا احساس و طرز فکری برای ابراز وجود) است و فرهنگ و عوامل فرهنگی نقش اساسی در بسترسازی زندگی اجتماعی و طرز تفکر، شیوه و سبک زندگی افراد دارد (Lee, Park, Rhee, Kim, Kim, Lee and et al, 2021).

پیشینه پژوهش

Akvani, Nikfar and Ghaydgivi (2023) ضمن پژوهشی با عنوان تبیین جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی نوجوانان: مطالعه دانش‌آموزان متوسطه اول شهرستان بهبهان به این نتیجه رسیدند که بین بازتولید هویت ملی و عوامل فرهنگی رابطه بالایی وجود دارد و این رابطه در پسران بیشتر از دختران است. بنابراین، عوامل فرهنگی در زمینه بازتولید هویت ملی تأثیری قوی دارد و با تقویت عوامل فرهنگی می‌توان به بهبود وضعیت هویت ملی و بازتولید آن دست یافت.

Ghadimi, Sadafi and Niknam (2022) ضمن پژوهشی با عنوان تبیین جامعه‌شناختی عوامل موثر بر نگرش به بازتولید هویت ملی تیم ملی فوتبال از دیدگاه هواداران تیم ملی فوتبال جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه رسیدند که نگرش هواداران به بازتولید هویت ملی بستگی به احساس اقتدارطلبی و احساس ناکامی دارد. بنابراین، می‌توان گفت که هویت افراد در جریان ورزشی مانند بازی‌های تیم ملی فوتبال بازآفرینی می‌شود و برای استفاده از این ظرفیت باید بدون توجه به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی از قبیل جنس، سن و غیره به کنترل و هدایت هیجان‌های افراد با توسعه فضاهای ورزشی مبادرت نمودن تا بتوان در راه هویت‌سازی مجدد و بازآفرینی هویتی افراد گام‌های موثری برداشت.

Amereh (2020) ضمن پژوهشی با عنوان مفهوم هویت ملی از منظر جغرافیای سیاسی فضای مجازی به این نتیجه رسیدند که فضای مجازی به‌عنوان یکی از عوامل فرهنگی تأثیر منفی بر روی هویت ملی دارد و بیشتر مقاله‌ها تأثیر منفی آن بر هویت ملی را اثبات کردند.

Keyhan, Forghani and Mozaffari (2019) ضمن پژوهشی با عنوان نقش شبکه‌های اجتماعی موبایلی در بازتولید هویت قومی دانشجویان کرد دانشگاه‌های تهران به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های اجتماعی پرمخاطب شامل تلگرام و اینستاگرام بدون کنترل تأثیر متغیرهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با هویت قومی دانشجویان رابطه داشتند، اما با کنترل تأثیر این متغیرها تأثیر استفاده از رسانه‌های اجتماعی تلگرام و اینستاگرام به‌شدت کاهش پیدا کرد. آنان نتیجه گرفتند که شبکه‌های اجتماعی نوین تنها فضای جدیدی برای بازنمایی هویتی افراد بوده و عوامل اصلی تشدید هویت قومی را باید در دنیای آفلاین و در بین علل ساختاری از جمله محرومیت نسبی، ناراضی‌تی، تجربه زیسته اقوام و غیره جستجو کرد.

Ghafari nasab, Mosavat, Ghaseminejad and Alayi (2016) ضمن پژوهشی با عنوان بررسی جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی - فرهنگی موثر بر هویت ملی: مطالعه مورد شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر اقلید به این نتیجه رسیدند که بین سن، جنسیت، قومیت، تأهل، گسترده شبکه ارتباطی، میزان استفاده از رسانه و میزان دینداری با هویت ملی همبستگی مثبت و معنادار وجود داشت، اما بین تحصیلات با هویت ملی همبستگی معناداری وجود نداشت.

Shafiinia (2015) ضمن پژوهشی با عنوان پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی هویت ملی و هویت قومی کردها) به این نتیجه رسیدند که در سال‌های اخیر کردها از شبکه‌های مجازی به‌عنوان ابزاری برای رشد خاص‌گرایی هویتی بهره بردند و از این منظر رشد شبکه‌های مجازی در این مناطق به تضعیف هویت ملی و رشد هویت‌خواهی قومی منجر شده است.

درباره اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر می‌توان گفت که امروزه، هویت ملی از مهم‌ترین مسائل کشورهای جهان و عامل انسجام مردم یک کشور است و عدم توجه به آن باعث بروز بحران‌های متعددی در جامعه ملی خواهد شد. در عصر حاضر، اهمیت هویت ملی به اندازه‌ای است که بسیاری از متخصصان و صاحب‌نظران آن را زیربنای انواع دیگر هویت می‌پندارند و معرفی می‌نمایند. هویت ملی به این لحاظ اهمیت دارد که یکی از عوامل مهم انسجام اجتماعی، فرهنگی و سازگاری ملی در جامعه تلقی می‌شود و این هویت در هر جامعه قداست و ارزش خاصی داشته و خاستگاه بروز و نمایش دلاوری‌ها و پهلوانی‌ها در کنار رویدادهای سهمگین و خانمان‌سوز بوده است. هویت ملی مبحثی مهم و قابل بررسی است و مبحث مهم‌تر اینکه نشان‌ها و ارکان هویت ملی تا چه اندازه می‌توانند در بازتولید هویت ملی نقش داشته باشند. عوامل فرهنگی می‌تواند بر هویت ملی و بازتولید هویت ملی نقش بگذارد که در این زمینه پژوهش‌های بسیار اندکی انجام شده و انجام این مطالعه می‌تواند به مسئولان در شناخت عوامل موثر بر بازتولید هویت ملی و طراحی برنامه‌های برای این منظور کمک نماید. افزون بر آن، بسیاری از صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی معتقدند که دوره نوجوانی آغاز مرحله شکل‌گیری هویت است و یکی از وظایف نهادهای اجتماعی کمک به بازتولید هویت ملی در نسل نوجوان و جوان می‌باشد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان انجام شد.

روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا مقطعی از نوع همبستگی بود. جامعه پژوهش کلیه نوجوانان ۱۶-۱۳ سال استان کهگیلویه و بویراحمد به تعداد ۵۱۳۳۹ نفر بودند که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد و این تعداد با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. در این مطالعه ۲۷۴۹۹ نفر دانش‌آموز نوجوان پسر و ۲۳۴۸۰ دانش‌آموز نوجوان دختر وجود داشت که در روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای ابتدا استان کهگیلویه و بویراحمد به پنج بخش شمالی، جنوبی، شرقی، غربی و مرکزی تقسیم و از هر بخش دو مدرسه دوره اول متوسطه (یکی پسرانه و یکی دختران) انتخاب و از هر مدرسه تعدادی کلاس به روش تصادفی به‌عنوان نمونه انتخاب و از دانش‌آموزان کلاس‌های منتخب خواسته شد تا به ابزارهای پژوهش پاسخ دهند.

ابزارهای پژوهش حاضر شامل فرم اطلاعات جمعیت‌شناختی و پرسشنامه محقق‌ساخته بود. فرم اطلاعات جمعیت‌شناختی شامل سوال‌هایی درباره جنسیت، پایه تحصیلی، تحصیلات و شغل والدین و محل زندگی بود. همچنین، پرسشنامه محقق‌ساخته عوامل فرهنگی موثر بر بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان ابزار دیگر بود که ۹۳ سوال داشت. برای پاسخگویی به هر سوال از طیف لیکرت پنج درجه‌ای از کاملاً مخالفم با نمره یک تا کاملاً موافقم با نمره پنج استفاده شد. پرسشنامه مذکور دارای دو مقوله

عوامل فرهنگی و بازتولید هویت ملی بود؛ به طوری که عوامل فرهنگی شامل پنج بعد هویت قومی، پایداری به رسوم، گسترش فرهنگ تساهل و تسامح، بی‌سازمانی خانواده و گسترش فضای مجازی و بازتولید هویت شامل پنج بعد دینی، سیاسی، سرزمینی، اجتماعی و فرهنگی بود. با توجه به نحوه نمره‌گذاری ذکر شده، شیوه تفسیر نمره‌ها به این شکل بود که نمره بالاتر حاکی از بیشتر داشتن آن مقوله یا بعد می‌باشد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه محقق ساخته بر اساس نظر خبرگان و متخصصان تایید شد. افزون بر آن، بار عاملی برای همه سوال‌ها بالاتر از ۰/۴۰ بود و نتایج حاکی از وجود دو مقوله عوامل فرهنگی (با پنج عامل یا بعد هویت قومی، پایداری به رسوم، گسترش فرهنگ تساهل و تسامح، بی‌سازمانی خانواده و گسترش فضای مجازی) و بازتولید هویت ملی (با پنج عامل یا بعد دینی، سیاسی، سرزمینی، اجتماعی و فرهنگی) بود. همچنین، پایایی هر یک از دو مقوله و ابعاد یا عوامل فرهنگی با روش آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰ برآورد شد.

برای انجام این مطالعه، نخست اقدام به طراحی پرسشنامه‌ای جهت سنجش متغیرهای پژوهش شد. پس از آن هماهنگی لازم با اداره کل آموزش و پرورش استان کهگیلویه و بویراحمد به عمل آمد و پس از تشریح اهمیت و ضرورت پژوهش و تعهد به رعایت نکات و ملاحظات اخلاقی از آنان خواسته شد تا موافقت خود را جهت شرکت در پژوهش اعمال و به مناطق اعلام نمایند. سپس به مناطق آموزش و پرورش مراجع و لیست مدارس دوره اول متوسطه و تعداد دانش‌آموزان آن تهیه و با توجه به تقسیم‌بندی به پنج بخش شمالی، جنوبی، شرقی، غربی و مرکزی اقدام به نمونه‌گیری شد. به مدارس نمونه‌گیری شده مراجعه و از دانش‌آموزان کلاس‌های منتخب خواسته شد تا به فرم اطلاعات جمعیت‌شناختی و پرسشنامه محقق ساخته به صورت دقیق، کامل و صادقانه پاسخ دهند. برای آنان اهمیت و ضرورت پژوهش تشریح و درباره رعایت نکات و ملاحظات اخلاقی به آنان اطمینان خاطر داده شد. ابزارهای تکمیل شده جمع‌آوری و داده‌های حاصل از آنها جهت تحلیل وارد رایانه شدند. در نهایت، داده‌ها با روش تحلیل مسیر در نرم‌افزارهای SPSS و AMOS تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش

در این مطالعه ۴۰۰ دانش‌آموز نوجوان دختر و پسر دوره اول متوسطه با میانگین سنی ۱۴/۰۶ سال وجود داشت که درصد اطلاعات جمعیت‌شناختی آنها در جدول ۱ ارائه شد.

جدول ۱. درصد اطلاعات جمعیت‌شناختی دانش‌آموزان

متغیرها	سطوح	درصد
جنسیت	دختر	۴۸٪
	پسر	۵۲٪
پایه تحصیلی	هفتم	۲۷٪
	هشتم	۳۵٪
	نهم	۳۸٪
تحصیلات پدر	مدرسه‌ای	۲۰٪
	دانشگاهی	۸۰٪
تحصیلات مادر	مدرسه‌ای	۳۸٪
	دانشگاهی	۶۲٪
شغل پدر	آزاد و بازاری	۶۰٪
	دولتی	۳۷٪
	بیکار	۳٪
شغل مادر	خانه‌دار	۴۵٪
	آزاد	۳۴٪
	دولتی	۲۱٪
محل زندگی	شهری	۶۶٪
	روستایی	۳۴٪

طبق نتایج بیشتر دانش‌آموزان پسر (۵۲٪)، پایه نهم (۳۸٪)، تحصیلات پدر و مادر دانشگاهی (به ترتیب ۸۰٪ و ۶۲٪)، شغل پدر آزاد و بازاری (۶۰٪)، شغل مادر خانه‌دار (۴۰٪) و محل زندگی شهری (۶۶٪) بود (جدول ۱). بررسی درصد عوامل فرهنگی و بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان در جدول ۲ ارائه شد.

جدول ۲. بررسی درصد عوامل فرهنگی و بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان

متغیرها	سطوح	درصد
هویت قومی	متوسط و پایین‌تر	۶۲٪
	بالا‌تر از متوسط	۳۸٪
پایبندی به رسوم	متوسط و پایین‌تر	۶۸٪
	بالا‌تر از متوسط	۳۲٪
گسترش فرهنگ تساهل و تسامح	متوسط و پایین‌تر	۴۹٪
	بالا‌تر از متوسط	۵۱٪
بی‌سازمانی خانواده	متوسط و پایین‌تر	۵۹٪
	بالا‌تر از متوسط	۴۱٪
گسترش فضای مجازی	متوسط و پایین‌تر	۷۵٪
	بالا‌تر از متوسط	۲۵٪
بازتولید هویت ملی	متوسط و پایین‌تر	۶۶٪
	بالا‌تر از متوسط	۳۴٪

طبق نتایج بیشتر دانش‌آموزان از نظر هویت قومی، پایبندی به رسوم و بازتولید هویت ملی در سطح متوسط و پایین‌تر و از نظر گسترش فرهنگ تساهل و تسامح، بی‌سازمانی خانواده و گسترش فضای مجازی در سطح بالاتر از متوسط قرار دارند که این موارد حاکی از وضعیت نامناسب عوامل فرهنگی و بازتولید هویت ملی می‌باشد (جدول ۲). بررسی میانگین، انحراف استاندارد و همبستگی عوامل فرهنگی با بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان در جدول ۳ ارائه شد.

جدول ۳. بررسی میانگین، انحراف استاندارد و همبستگی عوامل فرهنگی با بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان

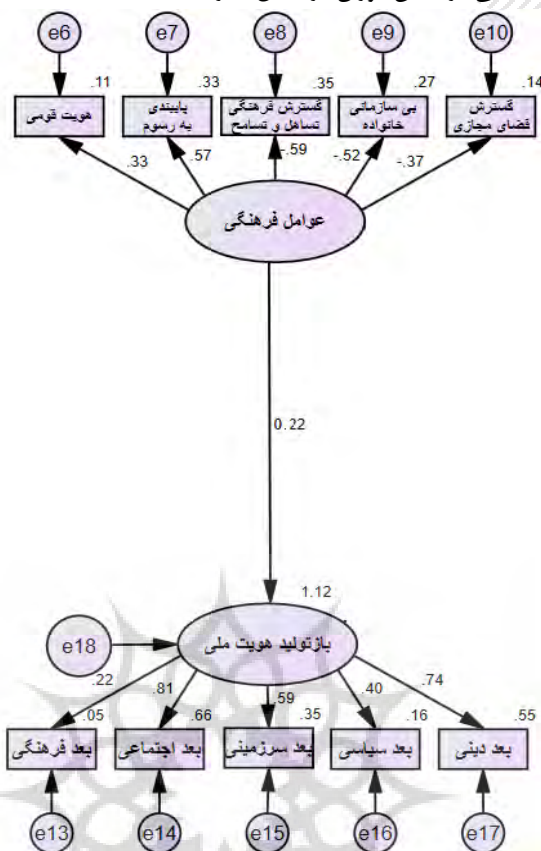
متغیرها	میانگین	انحراف معیار	بازتولید هویت ملی	
			همبستگی	معناداری
هویت قومی	۱۴/۸۵	۴/۸۱	۰/۴۶	۰/۰۰۱
پایبندی به رسوم	۲۶/۶۰	۷/۲۶	۰/۶۸	۰/۰۰۱
گسترش فرهنگ تساهل و تسامح	۱۷/۷۱	۴/۰۸	-۰/۵۰	۰/۰۰۱
بی‌سازمانی خانواده	۱۷/۱۸	۴/۵۶	-۰/۳۸	۰/۰۰۱
گسترش فضای مجازی	۱۳/۴۰	۳/۵۶	-۰/۲۵	۰/۰۰۱
بازتولید هویت ملی	۱۱۲/۸۰	۱۷/۰۳	۱/۰۰	۰/۰۰۱

طبق نتایج هویت قومی و پایبندی به رسوم با بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معنادار و گسترش فرهنگ تساهل و تسامح، بی‌سازمانی خانواده و گسترش فضای مجازی با بازتولید هویت ملی در آنان همبستگی منفی و معنادار داشت ($P < 0/001$) (جدول ۳). بررسی شاخص‌های نیکویی برازش مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان در جدول ۴ ارائه شد.

جدول ۴. بررسی شاخص‌های نیکویی برازش مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان

شاخص‌های برازندگی	مقدار به دست آمده	مقدار قابل قبول
شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۰۱	بالا‌تر از ۰/۹۰
شاخص نیکویی برازش تعدیل‌یافته (AGFI)	۰/۹۷۸	بالا‌تر از ۰/۹۰
شاخص برازندگی هنجار شده (NFI)	۰/۹۹۴	بالا‌تر از ۰/۹۰
شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)	۰/۹۱۵	بالا‌تر از ۰/۹۰
شاخص برازندگی افزایشی (IFI)	۰/۹۲۱	بالا‌تر از ۰/۹۰
شاخص توکر- لویس (TLI)	۰/۹۰۲	بالا‌تر از ۰/۹۰
جزر میانگین مجذور خطای تقریب (RMSEA)	۰/۰۴۹	پایین‌تر از ۰/۰۸

طبق نتایج شاخص‌های نیکویی برازش مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان برازش مناسبی داشت (جدول ۴). بررسی مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان در شکل ۱ ارائه شد.

شکل ۱. بررسی مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان

طبق نتایج در مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان، عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان تاثیر مستقیم و معنادار داشت ($P < 0.001$) (شکل ۱).

بحث و نتیجه‌گیری

بازتولید هویت ملی نقش مهمی در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان نوجوان دارد و این امر می‌تواند از طریق عوامل فرهنگی موثر بر آن تحقق یابد. بسیاری از صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی معتقدند که دوره نوجوانی آغاز مرحله شکل‌گیری هویت است و یکی از وظایف نهادهای اجتماعی کمک به بازتولید هویت ملی در نسل نوجوان و جوان می‌باشد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان انجام شد. یافته‌ها نشان داد که هویت قومی و پایبندی به رسوم با بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معنادار و گسترش فرهنگ تساهل و تسامح، بی‌سازمانی خانواده و گسترش فضای مجازی با بازتولید هویت ملی در آنان همبستگی منفی و معنادار داشت. همچنین، مدل جامعه‌شناختی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان برازش مناسبی داشت و در این مدل، عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی در دانش‌آموزان تاثیر مستقیم و معنادار داشت. این یافته‌ها همسو با یافته‌های پژوهش‌های Akvani et al (2023)، Ghadimi et al (2022)، Amerah (2020)، Keyhan et al (2019)، Ghafarinasab et al (2016) و Shafiinia (2015) بود.

در تشریح یافته‌های این مطالعه می‌توان گفت که هویت قومی همانند هویت ملی نوعی شناخت از خود و تمایز با دیگران است و به احساس وفاداری و افتخار به نمادهای قومی مانند زبان، مذهب، آداب و مناسک و مفاخر فرهنگی اطلاق می‌شود. پایبندی به رسوم در اصطلاح جامعه‌شناسی به آداب و رسوم به شیوه‌های مرسوم در درون یک جامعه اطلاق می‌شود و این پایبندی به صورت مصطلح به میزان تقید، احترام، عمل و انتقال آن به نسل‌های بعدی گفته می‌شود. گسترش فرهنگ تساهل و تسامح در جامعه یعنی از روی آگاهی و اقتدار و با سعه‌صدر به عقاید، روش‌ها، منش‌ها و جریان‌های سیاسی، فرهنگی، اعتقادی و غیره مخالف امکان اظهار وجود دهیم و وجودتکثر و تنوع عقاید و افکار را بپذیریم. تساهل و تسامح به این معنی است که کاملاً با بی‌مبادلاتی و بی‌تفاوتی نسبت به عقاید مخالف متفاوت است. چون که تساهل یعنی تحمل و نه پذیرش عقاید مخالف و این موضوع کاملاً با بی‌مبادلاتی و بی‌تفاوتی نسبت به عقاید مخالف متفاوت می‌باشد. بی‌سازمانی خانواده یعنی اینکه

خانواده ساختار و سازمان خود را از دست داده یا اینکه در این زمینه دچار نقص‌ها و کاستی‌هایی شده است. گسترش فضای مجازی که نشان‌دهنده محیطی است که در آن برقراری ارتباطات، رویت و انتقال اطلاعات به صورت غیرقابل لمس و با اشتغال اندکی از محیط قابل لمس در ساختارها و قالب‌هایی به عنوان خدمات به انسان‌ها طراحی و کنترل می‌شود. بنابراین، همه خدمات، ابزارهای سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، محتواها، ارتباطات و دنیای اطلاعات و ارتباطات شامل فضای مجازی می‌شود. همچنین، بازتولید هویت ملی به معنای بازتفسیر و بازتولید دائمی الگوی ارزش‌ها، نهادها، خاطره‌ها، اسطوره‌ها و سنت‌هایی است که میراث متمایز ملت‌ها را تشکیل می‌دهند و تشخیص هویت افراد با آن الگوها، میراث و عناصر فرهنگی را امکان‌پذیر می‌سازد و در واقع، هویت ملی احساس تعهد و تعلق به فرهنگ، تاریخ، سرزمین، زبان و فرهنگ می‌باشد. بنابراین، می‌توان انتظار داشت که عوامل فرهنگی با بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان رابطه معناداری داشته باشند و این عوامل بتوانند تاثیر معناداری بر بازتولید هویت ملی آنان بگذارند.

هر پژوهشی با محدودیت‌هایی مواجه است و از محدودیت‌های رایج پژوهش‌ها از جمله پژوهش حاضر می‌توان به محدودشدن جامعه پژوهش به نوجوان ۱۶-۱۳ ساله استان کهگیلویه و بویراحمد، عدم بررسی نتایج به تفکیک جنسیت نوجوانان و استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و عدم یافتن ابزاری استاندارد برای این منظور اشاره کرد. محدودیت دیگر، وجود پژوهش‌های اندک درباره بازتولید هویت ملی و پیشینه پژوهشی اندک درباره تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی است. بنابراین، انجام پژوهش‌های بیشتر درباره بازتولید هویت ملی و تاثیر عوامل مختلف از جمله عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی بررسی شود. پیشنهاد پژوهشی دیگر بررسی تاثیر عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت دختر و پسر می‌باشد. همچنین، پیشنهاد می‌شود که ابزارهای بیشتری برای سنجش عوامل فرهنگی بر بازتولید هویت ملی طراحی و یا اینکه برای سنجش آنها به جای پرسشنامه از مصاحبه استفاده شود.

با توجه به یافته‌ها پیشنهاد می‌شود که وزارت آموزش و پرورش ضمن بازنگری در محتوای کتاب‌های درسی به ویژه کتاب‌هایی که با تفکر و اندیشه نوجوانان در ارتباط می‌باشند، سعی در تعدیل موضوع‌های مرتبط با هویت نموده و از آوردن مسائل و مباحث جنجالی و تحریک‌کننده نوجوانان پرهیز نمایند.

رسانه‌های جمعی به ویژه رادیو و تلویزیون با غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی، تفریحی و تاریخی سعی در جذب نوجوانان و آموزش صحیح آنان مبتنی با فرهنگ جامعه نمایند و با این استراتژی از روی آوردن نوجوانان و حتی جوانان به رسانه‌های فرامرزی و به ویژه ماهواره پرهیز نمایند تا هویت‌یابی آنان دچار کمترین آسیب شود. مسئولین و برنامه‌ریزان فرهنگی جامعه به این امر مهم توجه داشته باشند که خانواده و به ویژه آموزش و پرورش بالاترین سطح از جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی در جامعه را برعهده دارند و با سرمایه‌گذاری صحیح و مناسب در این نهادها از شکل‌گیری هویت نامناسب جلوگیری نمایند.

در حال حاضر، کشور ایران در یکی از حساس‌ترین برهه‌های تاریخی خود و در عبور از پیچ‌های خطرناک تاریخی و سیاسی به سر می‌برد، لذا لازم است که برنامه‌ریزان متخصص امور فرهنگی مورد استفاده در رئوس مدیریتی کشور قرار گیرند و در زمینه آموزش نوجوانان از جناح‌بندی‌های سیاسی پرهیز شود. بازتولید هویت ملی به معنای سرمایه اصلی هر ملت و کشوری بوده و در کشور باید از توجه ویژه برخوردار باشند تا مبادا این فرآیند آسیب ببیند. چون که با کوچک‌ترین غفلت ممکن است صدمه‌های فراوان به جامعه وارد شود که در این راستا پیشنهاد می‌شود در طراحی کتاب‌های درسی، برنامه‌های تفریحی، اوقات فراغت و غیره توجه کافی به عمل آید.

موازین اخلاقی

در این مطالعه، برای شرکت‌کنندگان بیان نکات و ملاحظات اخلاقی تشریح و تلاش شد که به طور کامل رعایت شود.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از همه شرکت‌کنندگان جهت شرکت در پژوهش و پاسخدهی به ابزارهای پژوهش تقدیر و تشکر شد.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مطالعه تقریباً سهمی برابر با یکدیگر داشتند.

تعارض منافع

در این مطالعه بین نویسندگان تعارض منافی وجود نداشت.

References

- Akvani H, Nikfar J, Ghaydgi F. (2023). Cultural factors and the reproduction of national identity in adolescents (A case study of Behbahan high school students). *Quarterly Journal of Social Development*, 17(4): 99-136. (In Persian) doi: 10.22055/qjdsd.2023.18470
- Almagro M, Andres-Cerezo D. (2020). The construction of national identities. *Theoretical Economics*, 15(2): 763-810. doi: 10.3982/TE3040
- Amereh M. (2020). Processing the concept of national identity in terms of the political geography of cyberspace. *National Studies Journal*, 21(2): 157-174. (In Persian) doi: 10.22034/rjnsq.2020.109401
- Bang H, Yoo JJ, Choi D. (2017). The carryover effect of national identity activation on consumers' evaluations of ads with patriotic appeals. *Journal of Business Research*, 79: 66-78. doi: 10.1016/j.jbusres.2017.05.013
- Bilven B, Nyul B, Kende A. (2022). Exclusive victimhood, higher ethnic and lower national identities predict less support for reconciliation among native and Chinese Indonesians through mutual prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 91: 262-273. doi: 10.1016/j.ijintrel.2022.10.011
- Carvalho SW, Luna D. (2014). Effects of national identity salience on responses to ads. *Journal of Business Research*, 67(5): 1026-1034. doi: 10.1016/j.jbusres.2013.08.009
- Chan M. (2012). The discursive reproduction of ideologies and national identities in the Chinese and Japanese English-language press. *Discourse & Communication*, 6(4): 361-378. doi: 10.1177/1750481312457496
- Chang HC, Gau SY. (2022). Environmental and cultural factors as concerns of depressive symptoms. *Brain, Behavior and Immunity*, 106: 179. doi: 10.1016/j.bbi.2022.08.014
- Devos T, Yogeewaran K, Milojev P, Sibley CG. (2020). Conceptions of national identity and opposition to bicultural policies in New Zealand: A comparison of majority and minority perspectives. *International Journal of Intercultural Relations*, 78: 33-42. doi: 10.1016/j.ijintrel.2020.04.004
- Ghadimi B, Sadafi Z, Niknam S. (2022). Sociological explanation in effective factors on the attitude towards the reproduction of national identity in national football team (From the following perspective of the national football team of the Islamic Republic of Iran). *Journal of National Security*, 11(42): 451-476. (In Persian)
- Ghafarinasab E, Mosavat SE, Ghaseminejad MA, Alayi A. (2016). The sociological evaluation of effective cultural and social factors on national identity (Case study: Over 15 years old citizens of Eghlid city). *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 4(4): 9-35. (In Persian)
- Grajzl P, Eastwood J, Dimitrova-Grajzl V. (2018). Should immigrants culturally assimilate or preserve their own culture? Host-society natives' beliefs and the longevity of national identity. *Social Science Research*, 75: 96-116. doi: 10.1016/j.ssresearch.2018.06.005
- Karami AM, Samadi M, Armand M, Ansarian F. (2022). Designing a socialization pattern of high school students based on the sociological foundations of the document of fundamental transformation in the education system of the Islamic Republic of Iran. *Iranian Journal of Educational Society*, 8(1): 218-229. (In Persian) doi: 10.22034/ijes.2021.541747.1183
- Keyhan A, Forghani MM, Mozaffari A. (2019). Investigating the role of mobile-based social network in the reproduction of the ethnic identity of Kurdish students in Tehran universities. *New Media Studies*, 5(18): 97-129. (In Persian) doi: 10.22054/nms.2019.35922.597
- Khojasteh S, Mirhosseini SA. (2019). The relationship of social networking with mental health and national and religious identity of secondary students of district 1 in Kerman. *Iranian Journal of Educational Society*, 4(2): 99-112. (In Persian)
- Lee H, Park CHK, Rhee SJ, Kim J, Kim B, Lee SS, et al. (2021). An integrated model for the relationship between socio-cultural factors, Attitudes Toward Suicide, and intensity of suicidal ideation in Korean, Japanese, and American populations. *Journal of Affective Disorders*, 280(1): 203-210. doi: 10.1016/j.jad.2020.10.042
- Liu Q, Turner D. (2018). Identity and national identity. *Educational Philosophy and Theory*, 50(12): 1080-1088. doi: 10.1080/00131857.2018.1434076
- McDermott E, Selman LE. (2018). Cultural factors influencing advance care planning in progressive, incurable disease: A systematic review with narrative synthesis. *Journal of Pain and Symptom Management*, 56(4): 613-636. doi: 10.1016/j.jpainsymman.2018.07.006
- Phua DY, Leong CH, Hong Y. (2020). Heterogeneity in national identity construct: Example of Singapore using network analysis. *International Journal of Intercultural Relations*, 78: 20-32. doi: 10.1016/j.ijintrel.2020.05.010

- Ravindra K, Kaur-Sidhu M, Mor S, John S. (2019). Trend in household energy consumption pattern in India: A case study on the influence of socio-cultural factors for the choice of clean fuel use. *Journal of Cleaner Production*, 213: 1024-1034. doi: 10.1016/j.jclepro.2018.12.092
- Sadeghi H, Esmaili R, Haghighatian M. (2019). Recognition of the components of represented identity signs in Isfahan city and their effects on national identity. *Journal of Sociological Urban Studies*, 9(32): 113-152. (In Persian)
- Shafiinia A. (2015). The consequences of cyber social networks (Case study of national identity and Kurdish ethnic identity). *Political Research Journal*, 5(2): 63-86. (In Persian)
- Spielmann N, Maguire JS, Charters S. (2020). Product patriotism: How consumption practices make and maintain national identity. *Journal of Business Research*, 121: 389-399. doi: 10.1016/j.jbusres.2018.05.024
- Tabatabai A, Zarei B, Dastjerdi HK, Ahmadi SA. (2022). Investigating the process of formation of national identity in Iran, in terms of territorialism. *Journal of Geography*, 20(72): 19-36. (In Persian)
- Zhang CX, Fong LHN, Li SN, Ly TP. (2019). National identity and cultural festivals in postcolonial destinations. *Tourism Management*, 73: 94-104. doi: 10.1016/j.tourman.2019.01.013
- Zhang Y, Wang J, Zhang L. (2023). Tourists' national identity at heritage sites of natural disasters. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 55: 282-291. doi: 10.1016/j.jhtm.2023.04.007

